

<https://helda.helsinki.fi>

---

pö Nukumme hullun koiran vieressä : Myanmarin burmalais-buddhalainen nationalismi

Airaksinen, Tiina

Gaudeamus

2019-03

---

pö Airaksinen , T 2019 , Nukumme hullun koiran vieressä : Myanmarin
burmalais-buddhalainen nationalismi . julkaisussa H Pesonen , T Sakaranaho & S
Paukkunen (toim) , Uskonto ja maailmanpolitiikka . Gaudeamus , Helsinki , Sivut 261-282 .

<http://hdl.handle.net/10138/309821>

---

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

12

”NUKUMME HULLUN KOIRAN VIERESSÄ”: MYANMARIN BURMALAIS- BUDDHALAINEN NATIONALISMI

Tiina Airaksinen

Uskonnollisten identiteettien politisoituminen ja nationalisoituminen sekä uskontojen liittyminen valtapoliittisiin konflikteihin ovat kiistanalaisia tutkimusaiheita niin Aasiassa kuin muuallakin maailmassa. Uskonnollinen nationalismi yhdistetään säännönmukaisesti fundamentalismiin, väkivaltaisiin konflikteihin tai etnisiin puhdistuksiin, jolloin koko uskonnonharjoittajien ryhmä leimataan väkivaltaiseksi. Tässä luvussa uskonnon ja nationalismin liitto ymmärretään tärkeänä osana etnisen ja kansallisen identiteetin muodostusta. Uskonnollista nationalismia ja sen rakentumista tarkastellaan erityisesti Myanmarissa (viralliselta nimeltään Myanmarin liiton tasavalta, maan historiallinen nimi ennen vuotta 1989 oli Burma) ja maan suurimman väestöryhmän eli burmalaisten buddhalaisuudessa. Valtion buddhalaiset johtajat ovat pyrkineet luomaan valtion kansallisen identiteetin perustaen sen buddhalaiseen uskontoon ja etniseen burmalaisuuteen.

Myanmarin tapauksessa on ollut vaikea hahmottaa, kenen nationalismista valtiossa kiistellään, koska burmalaisten lisäksi alueen useat vähemmistöt ovat suunnitelleet oman kansallisvaltion perustamista. Länsirannikolla sijaitsevan Rakhinen osavaltion rohinga-muslimien kansallista identiteettiä ei ole virallistettu, ja armeija on säännöllisesti hyökännyt ryhmää vastaan. Maan tulevaisuuden kannalta keskeinen kysymys

on, pystyykö tasavallan johtaja, Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1991 saanut buddhalainen Aung San Suu Kyi, tuomaan rauhan maahan ja onnistuuko hän yhdistämään vähemmistöt – rohingat mukaan lukien – demokraattisen yhteiskunnan rakentamiseen.

Uskonnollinen nationalismi Aasiassa

Monet Aasian maista itsenäistyivät siirtomaavallan alta toisen maailmansodan päättymisen jälkeen, ja kansallisvaltiota korostava poliittinen nationalismi alkoi rakentua dekolonisaatioprosessin perustalle. Itsenäistymisen jälkeen kansallinen identiteetti on perustunut valtapuolueen tai -puolueiden, vaikutusvaltaisten johtajien tai uskonnollisten yhteisöjen määrittelemille sisällöille. Uskontojen merkitys on tältä osin lisääntynyt erityisesti viime vuosikymmeninä. Samoin aasialaisten valtioiden perustuslaeissa on virallistettu uskonnon ja valtion välinen liitto ja usein vahvistettu valtauskonnolle valtionuskonnon asema. Lisäksi *šaria* eli islamilainen laki on alueellisesti sovellettuna käytössä eri puolilla Aasiaa. Perustuslain mukainen uskonnonvapaus vallitsee periaatteessa myös ateistisessa Kiinassa ja totalitaarisessa Pohjois-Koreassa, mutta todellisuudessa uskontojen harjoittaminen on niissä tarkasti säädeltyä ja siitä rangaistaan säännöllisesti.

Politisoitunut uskonnollisuus puolestaan ilmenee poliittisten puolueiden uskonnollistumisena. Leimallisesti yhtä uskontoa kannattavia poliittisia puolueita ovat hindupuolue Intiassa, islamistinen puolue Indonesiassa, buddhalainen puolue Myanmarissa ja šintolaisryhmän tukema puolue Japanissa. Voimakkaasti uskonnollisissa valtioissa kuten Pakistanissa tai Indonesiassa sekulaarin valtionhallinnon ja uskonnon yhdistämisen nähdään vahvistavan kansallisvaltion identiteettiä. Tällöin uskontoa käytetään politiikan välineenä ja hengellisestä vallasta tulee poliittisen vallan todellinen legitimoija.¹

Uskontojen ja nationalismin liitosta on syntynyt uudentyyppinen uskonnollis-nationalistinen identiteetti. Esimerkiksi Indonesian valtapoliittikkaa on määritellyt virallinen valtiofilosofia Pancasila, joka pohjautuu paljolti islamiin. Valtiossa aiemmin puhtaasti islamistipuolueina esiintyneet ryhmittymät ovat vahvistaneet nationalistista toimintaansa lisätäkseen kannatustaan. Japanissa ministerien vierailut šintolaisella Yasukuni-pyhäkköalueella ilmentävät valtion ja uskonnon kiinteää

suhdetta, vaikka šintolaisuus kiellettiin valtionuskontona jo vuonna 1945. Intiassa nationalistinen hinduliike rakentaa yhteiskuntaa, jossa maallinen identiteetti pyritään korvaamaan uskonnollisella. Hindunationalistit korostavat perinteistä maailmankuvaansa, jonka mukaan todellisia intialaisia ovat vain syntyperäiset hindut. Vuonna 2014 valtaan noussut, ideologialtaan äärihindulainen BJP-puolue (Bharatiya Janata Party) on toteuttanut pragmaattista, modernisoituvan yhteiskunnan taloudelliset realiteetit huomioivaa politiikkaa. Hinduliikkeen ja muiden vastaavalaisten uskonnollisten liikkeiden kyky yhdistää perinteinen maailmankuva sopimaan nyky-yhteiskunnan tarpeisiin näyttääkin ennustavan uskonnollisen nationalismin jatkuvuutta.

Uskonnot ovat perinteisesti toimineet Aasiassa yhteistyössä, mutta viime vuosikymmeninä valtiopolitiikkaan ja uskontoihin liittyvät kiistat ovat kärjistyneet. Uskonnolliset tekijät ovat osa konflikteja eri puolilla Aasiaa, muun muassa Kashmirissa, Sri Lankassa, Papua-Uudessa-Guineassa, Malesiassa sekä näkyvimmin Myanmarissa. Asia Foundationin selvityksen mukaan Aasian konflikteilla on yhteisiä piirteitä. Niiden taustalla on usein etnisten ja uskonnollisten identiteettien politisoituminen, ja yhteistä on myös tulevaisuuden riskit, kuten konfliktin laajeneminen sodaksi. Niin ikään yhdistävä teema on konfliktien levinneisyys alueellisesti. Selvityksessä mukana olleessa neljäsatoista Aasian valtiossa jokaisessa oli ollut viimeisen viidentoista vuoden aikana väkivaltaisuuksia tai konflikteja, joilla on ollut vaikutusta koko Aasiaan. Monissa valtioissa sisäinen vakaumus on saavutettu valtion voimakeinoin, eli poliittinen vastarinta on tukahdutettu väkivalloin. Usein konfliktien taustalla on paikallisista levottomuuksista alkanut selkkaus. Aasian kiihtyvä kaupungistuminen tulee selvityksen mukaan lisäämään väkivaltaisuuksia. Lisäksi konflikteille on yhteistä sukupuoleen perustuvan väkivallan yleistyminen.²

Uskonnollinen ja sekulaari nationalismi

Uskonnollinen nationalismi nähdään kansainvälisen politiikan tutkimuksessa usein ongelmallisena, ääriliikkeisiin ja konflikteihin johtavana ideologiana. Toisaalta uskonnot sinällään ymmärretään myös voimina, jotka rakentavat ja ylläpitävät kansakuntia ja kansainvälisiä suhteita. Tällä tasolla uskonnot ovat verrattavissa esimerkiksi kansallisvaltioihin, kansainvälisiin toimijoihin, ideologioihin tai talouspolitiikkaan.

Uskonnollista nationalismia voidaankin tarkastella yhtenä osana etnistä ja kansallista identiteettiä, jolloin se rakentuu osana etnistä nationalismia.³ Yksinkertaisimmillaan ymmärrettynä uskonnollisella nationalismilla tarkoitetaan yritystä liittää uskonto kansallisvaltion ideaan.

Sekulaari tai valtiojohtoinen nationalismi syntyi kansallisvaltion ideologisenä kumppanina 1800-luvun Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Siinä missä ihmisten elämää ja identiteettiä olivat aiemmin määritelleet luonnonvoimat ja jumalan tahto, sekulaari nationalismi kuvasti kansalaisten tahtoa. Kun eurooppalaisvaltiot perustivat siirtomaita Aasiaan, sinne kulkeutuivat taloudellisten ja poliittisten instituutioiden ohella myös nationalistiset aatteet. Nationalistiset virtaukset herättivät siirtomaissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella keskustelun niiden omasta kansallisesta identiteetistä. Ajatus omasta identiteetistä synnytti nationalistiset liikkeet ja puolueet, joiden aktiivinen toiminta johti siirtomaavallan purkautumiseen ja itsenäistymiseen. Sekulaari nationalismi mahdollisti uudenlaisen tulkinnan valtion sosiopoliittisesta järjestyksestä, jota olivat siirtomaaisäntien ohella aiemmin määrittäneet kirkko ja uskonnollinen yhteisö. Aasian valtioiden itsenäistyessä erityisesti toisen maailmansodan jälkeen käsitys valtiojohtoisesta nationalismista alkoi muuttua. Myöhemmin, 1900-luvun loppupuolella, uskonnollinen nationalismi taas mukautui sekulaarin nationalismin kehitykseen.

Sekulaaria nationalismia tarkastellaan tavallisesti tapana rakentaa ihmisten kokemaa sosiaalista todellisuutta kansallisen historian, retoriikan ja käsitteistön pohjalta. Oman henkilökohtaisen ja siihen liittyvän kansallisen identiteetin muodostaminen on tärkeä osa nationalismin kehitystä. Modernin nationalismin juurten on arvioitu olleen eräänlaisessa ”vanhemmassa nationalismissa”, joka ei ole nationalismia sanan nykyisessä merkityksessä. Tämä yhteisöllinen tunne saattoi perustua poliittisten ja uskonnollisten yhteisöjen yhtenäisyyteen, jonka synnyn taustalla oli jokin tuntematon, uhkaava tai erilaiseksi koettu taho. Nationalismi voidaan myös ymmärtää osana modernisaatiokehitystä ja -prosessia, jossa maailman ja maailmankuvan rakentuminen tapahtuu. Nationalismi on siis modernin yhteiskunnan tuote, jolla on selvä poliittinen rooli ja joka on poliittisen sosialisaaion tuotos.⁴

Uskonnollinen ja sekulaari ymmärretään usein toisilleen vastakohtaisina, selkeinä ja muuttumattomina kategorioina, vaikka niiden kuvaamat ilmiöt vaihtelevat historiallisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin mukaan. Ajatus että uskonto on jotakin sekulaarille

vastakohtaista ja rajoittuu pelkästään yksityisen elämän piiriin, perustuu lähinnä länsimaiseen kristilliseen perinteeseen.

Uskonnollinen ja sekulaari nationalismi määrittelevät ihmisten oikeat tavat elää ja toimia maailmassa, ne liittävät yksilön sosiaaliseen kokonaisuuteen toimien eräänlaisena yhteisön liimana. Uskonnollinen ja sekulaari nationalismi kilpailevat samasta oikeutuksesta valtaan tai auktoriteettiin, ja niitä voidaankin nimittää ”järjestyksen ideologioiksi” (*ideologies of order*). Molempien tavoitteena on saavuttaa ehdoton auktoriteetti yhteiskunnan sosiaalisen järjestyksen ylläpitämisessä, joko poliittisen hallinnon tai tarvittaessa poliittisen vallankaappauksen avulla.⁵

Buddhalaisuudessa uskontona ja filosofisena järjestelmänä ei juurikaan kiinnitetä huomiota poliittisiin ja taloudellisiin organisaatioihin tai kansallisvaltion muodostumiseen. Sen sijaan siinä keskitytään uskonnonharjoittajan henkilökohtaiseen kehittämiseen. Lisäksi buddhalaisuuden pääperiaatteita ovat uskonnollinen suvaitsevaisuus, sosiaalinen osallistuminen ja yhteenkuuluvuus. Sen eettiset arvot ovat jyrkästi väkivallan vastaisia. Buddhalaisuuden arvostetuimpia hyveitä ovat *metta* ja *karuna*, jotka pitävät sisällään rakastavan ystävällisyyden ja myötätunnon. Nämä periaatteet on ulotettava koskemaan kaikkia elollisia olioita, buddhalaisten viholliset mukaan lukien. Historiallisia poikkeuksia väkivallattomuudesta löytyy Intiasta (keisari Ashokan sotaisa keisarikunta noin 268–232 eaa.), Sri Lankasta (buddhalaisten kuninkaiden hallitessa noin 1200–1800-luvuilla) ja Khmerien kuningaskunnasta (802–1431) nykyisestä Kambodžasta.

Nykyajan väkivaltaisesta buddhalaisuudesta voidaan mainita esimerkiksi Sri Lankan tapahtumat. Sen lähihistoriaa on muokannut vuosina 1983–2009 käyty theravada-buddhalaisten singaleesien ja hindulaisten tamilien välinen uskonnollis-nationalistinen verinen sisällissota. Yli neljännesvuosisadan kestäneissä taisteluissa kuoli arviolta 100 000 sotilasta, sissiä ja siviiliä. Kansainvälinen yhteisö tuomitsi väkivaltaisuuudet jyrkästi, ja tamilisissit luokiteltiin maailmanlaajuisesti terroristiorganisaatioiksi. Myös buddhalaisenemmistöisen Sri Lankan valtion väkivaltaisia toimia arvosteltiin voimakkaasti. Monet srilankalaiset puolueet sisällyttivät edelleen poliittiseen ohjelmaansa uskonnollis-nationalistisen agendan. Vastaavasti Myanmarin buddhalaisnationalistisessa retoriikassa todellinen agitaattori eli syyllinen väkivaltaisuuksien alkamiseen on muslimivähemmistö. Maan buddhalaisten on nähty jatkavan srilankalaisen nationalistiryhmittymä Bodu Bala Senan (Buddhalaisen voiman armeija, BBS) muslimivastaista retoriikkaa. Vuonna 2012 perustettu BBS

korostaa globaalin islamin uhkaa. Se on levittänyt islamin vastaisia sala-liittoteorioita, joiden mukaan muslimit yrittävät syrjäyttää singaleesit Sri Lankasta. BBS on poliittisessa toiminnassaan myös tamilivastainen.⁶

Myanmarin nationalismiin ja etnisiin kysymyksiin erikoistunut Mikael Gravers katsoo, että Sri Lankan ja Myanmarin buddhalaisia yhdistää tulkinta, jonka mukaan buddhalainen valtio, uskonto ja yhteisö ovat vaarassa. Tähän tulkintaan sisältyy myös buddhalaisten eettisten arvojen mukainen demokratian ja yksilön vapauksien edistäminen, joita muukalaisvastainen ja nationalistinen toiminta heidän mielestään tukee. Esittämällä buddhalaisuuden olevan vaarassa pyritään perustelemaan buddhalaisten suorittamat väkivallanteot.⁷

Graversin mukaan politisoituneeseen buddhalaisuuteen sisältyy neljä tekijää, joiden avulla väkivallan käyttöä puolustellaan myös Myanmarissa. Ensinnäkin buddhalaisia on muistutettu Ison-Britannian siirtomaa-ajasta sekä siitä, millä tavoin buddhalaisuus oli tuolloin uhattuna. Toisekseen on luotu mielikuva, että buddhalaisuus on vaarassa erityisesti islamin leviämisen vuoksi. Maan buddhalaiset johtajat ovat muodostaneet ideologisen vetoomuksen karismaattisille johtajille, kuten Aung San Suu Kyille, Tiibetin dalai-lamalle ja Kaakkois-Aasian munkkijohtajille esimerkiksi Thaimaassa, Laosissa ja Kambodžassa. Tämä ”panbuddhalainen” vetoomus sisältää vaateen uskonnollisten ja sekulaarien voimien yhdistämisestä, jotta islamia vastaan kyettäisiin puolustautumaan. Kolmas politisoituneen buddhalaisuuden piirre on ajatus maailmanlaajuisesta ”kosmisesta” tai ”ideologisesta” sodasta, joka uhkaa buddhalaisuuden olemassaoloa ja jolla perustellaan buddhalaisten omat väkivaltaiset toimintatavat. Neljänneksi uskonnollinen nationalismi liittyy etnisen, kulttuurisen ja kansallisen identiteetin puolustamiseen. Myanmarissa buddhalainen uskonto muodostaa perustan näille identiteeteille.⁸

Burmalaisen ja myanmarilaisen nationalismin historia

Myanmarin buddhalaisen nationalismin kehittymiseen ovat vaikuttaneet uskontojen lisäksi kolonialistinen historia ja maata viimeiset vuosikymmenet hallinnut sotilasjunta. Vuonna 2008 säädetyssä perustuslaissa kristinusko, islam, hindulaisuus ja animismi hyväksyttiin uskonnoiksi, joita saa maassa harjoittaa. Buddhalaisuus mainitaan Myanmarin suurimpana ja merkittävimpänä uskontona, jolla on jo sinällään erikoisasema. Samassa

yhteydessä kielletään uskonnon väärinkäyttö poliittisiin tarkoituksiin. Niin ikään perustuslaki kieltää toimet, joiden tarkoituksena on saada aikaan vihamielisyyttä ja ristiriitoja uskonnollisten yhteisöjen tai rodullisten ryhmien välillä. Sotilasjuntan säätämä perustuslaki on lisännyt entisestään jännitteitä buddhalaisten nationalistien ja muslimivähemmistöjen, erityisesti rohingojen, välillä. Uskontoryhmien tulehtunut tilanne on jatkunut vuosikymmeniä.⁹

Nykytilanteen ymmärtämiseksi on tarkasteltava historiaa taaksepäin, aina Burman siirtomaa-aikaan saakka. Vuosina 1824–1826 käydyistä ensimmäisestä anglo-burmalaisesta sodasta lähtien Burma kuului reilun vuosisadan ajan (vuoden 1948 itsenäistymiseen asti) Ison-Britannian siirtomaajärjestelmään. Siirtomaakausi vaikutti merkittävästi maan hallintojärjestelmän kehittymiseen ja uskonnolliseen elämään. Hallinnollisen jaon mukaan pohjoisten maakuntien ruhtinailla säilyi nimellinen itsenäisyys. Pohjoisen etnisten vähemmistöjen, kuten shanien ja karenien, oma identiteetti vahvistuikin siirtomaa-aikana. Sen sijaan eteläiset alueet joutuvat Britannian suoran siirtomaahallinnon alaisuuteen. Kuninkaan ja aristokratian hallintovalta lakkautettiin ja kuningas perheineen lähetettiin maanpakoon. Näiden burmalaisten instituutioiden yhteiskunnallisen merkityksen heikentyessä brittiläinen siirtomaajärjestelmä kyseenalaisti kokonaisuudessaan burmalaisen kansallisen identiteetin.¹⁰

Siirtomaahallinnon suurimpana virheenä on pidetty sekaantumista Burman uskonnolliseen elämään sekä kyvyttömyyttä ymmärtää uskonnon sosiopoliittista merkitystä. Buddhalaisuus muodosti alueella yhteisen kansallisen identiteetin ja tarjosi myöhemmin perustan ja yhteisön imperialismiin vastaiselle toiminnalle yhdistämällä etnisesti, kielellisesti ja poliittisesti erilaisia buddhalaisryhmiä. Brittien toiminta kyseenalaisti munkkien yhteiskunnallisen aseman ja erityisesti näiden roolin koulutusjärjestelmässä. Britit pyrkivät kontrolloimaan buddhalaista luostarilaitosta ja yhteisöä, *sanghaa*, jonka tehtävänä on opettaa buddhalaisuuden perinteitä ja ylläpitää koulutusjärjestelmää. Koko buddhalaisuuden ytimessä ovat luostarilaitos ja sangha, joita Burman kuninkaat olivat perinteisesti tukeneet. Munkit olivat puolestaan vuosisatojen ajan oikeuttaneet kuninkaan vallan hyväksymällä hänen lahjoituksensa ja taloudellisen tukensa.

Buddhalaismunkkien vastarinta brittihallintoa kohtaan voimistui 1900-luvun alkupuolella. Itsenäistymisliikkeen ytimeksi muodostui Burmaan vuonna 1906 perustettu YMBA (Young Men's Buddhist

Association, Nuorten miesten buddhalainen yhdistys). Se keskittyi aluksi pelkästään uskontoon ja sosiaalisiin oloihin liittyviin kysymyksiin. Liike kuitenkin politisoitui vuosikymmenten kuluessa, ja brittihallinnon vastustamisen myötä kattojärjestön nimi muutettiin Burmalaisten yhdistysten yleisneuvostoksi (General Council of Burmese Associations), joka uskonnon lisäksi korosti burmalaisten kansallista identiteettiä. Tuossa vaiheessa yleisneuvoston alaisuudessa oli useita paikallisia yhdistyksiä ympäri maata.

Puolueita, yhdistyksiä ja kansanliikkeitä perustettiin maassa 1920–1930-luvuilla runsaasti. Niiden yhteisenä tavoitteena oli poistaa brittien siirtomaahallinto. Suunnitelmat itsehallinnon muodostamisesta ja sen poliittisesta toimeenpanosta kuitenkin erosivat toisistaan, ja esimerkiksi etnisten vähemmistöjen asemaa puolustaneet puolueet ajoivat oman alueensa itsenäistymistä. Monien käänteiden jälkeen Burma sai vuonna 1937 uuden perustuslain ja kaksikamarisen parlamentin. Sen 132 edustajasta puolet valittiin vaaleilla ja puolet nimitti brittihallinto. Ennen toista maailmansotaa itsenäistymisliikkeen johtoon nousivat erityisesti etnisesti burmalaiset. Burmalaisaktivismi korosti burman kieltä sekä burmalaista kirjallisuutta ja kulttuuria virallisina kansallisina piirteinä.¹¹

Burmalaisten itsenäisyysliikkeet saivat tukea Japanilta toisen maailmansodan alussa. Japanilaiset tukivat erityisesti ”thakinien”¹² eli Bogyoke Aung Sanin (nykyisen johtajan Aung San Suu Kyin isä) johtamaa itsenäisyysliikettä, ja näiden yhteinen armeija hyökkäsi brittijoukkoja vastaan. Etniset vähemmistöt puolestaan tukivat brittejä. Japanilaisten vahvistama itsenäisyysliikkeen armeija taisteli menestyksekkäästi brittien johtamia joukkoja vastaan, ja sota oli ohi muutamassa kuukaudessa – samoin brittien siirtomaa-aika vaihtui japanilaiseen miehitykseen. Muutamassa vuodessa poliittinen ilmapiiri kuitenkin muuttui japanilaisvastaiseksi. Vastarintaa koordinoimaan perustettiin antifasistinen organisaatio ja uusi ryhmittymä, joka tuki liittoutuneita Japanin lopulliseen tappioon päättyneissä taisteluissa.

Voittoa seurasivat hallintoneuvottelut brittiläisen väliaikaisen siviilihallituksen kanssa. Neuvotteluissa päästiin sopimukseen vähemmistökansojen itsemääräämisoikeudesta burmalaisten hallitsemassa maassa. Thakinit nimitettiin uuden hallituksen tärkeimpiin virkoihin, mutta myös osa vähemmistöryhmistä (karenit, shanit ja chinit) sai siihen omat edustajansa. Maan ensimmäinen edustuksellinen hallitus kuitenkin hajosi pian, sillä Bogyoke Aung San ja kahdeksan muuta hallituksen

jäsentä murhattiin kesken istunnon. Tammikuussa 1948, muutama kuukausi kaoottisten tapahtumien jälkeen, Burma julistettiin itsenäiseksi valtioksi. Liittovaltion johtoon tuli presidentti, mutta käytännössä valta pysyi pääministerillä. Samaan aikaan uskonnollinen separatismi voimistui erityisesti Rakhinen osavaltion rohinga-muslimien keskuudessa. Monet muutkin etniset vähemmistöt, esimerkiksi karenit ja shanit, tavoittelivat itsenäisyyttä ja halusivat perustaa oman valtion. Eri ryhmittymien väliset sissisodat jatkuivat koko 1950-luvun.¹³

Vuonna 1962 kenraali Ne Winin johtaman armeijan vallankaappaus siirsi Burman hallintovallan sotilasjuntalle seuraaviksi vuosikymmeniksi, ja Winistä tuli maan johtaja 26 vuodeksi. Sotilashallinto ilmoitti virallisiksi tavoitteikseen rauhan ja järjestyksen ylläpitämisen, demokratian juurruttamisen sekä sosialistisen talouden luomisen. Poliittiseksi ideologiaksi julistettiin ”burmalainen tie sosialismiin”. Ne Win organisoii hallinnon fasistisen mallin mukaan, eikä poikkeavia poliittisia mielipiteitä hyväksytty. Opposition jäseniä vangittiin, sanomalehdet lakkautettiin ja parlamentti hajotettiin. Kenraalin johtamasta Burman sosialistisesta ohjelmapuolueesta (Burma Socialist Programme Party) tuli ainoa sallittu puolue. Etnisten vähemmistöjen toimintaa rajoitettiin tai se kiellettiin kokonaan. Sotilasjunta tulkitsi ulkomaiset vaikutteet maalle vahingollisiksi ja halusi hävittää kolonialismin perinnön. Se korosti burmalaista kulttuuria ja burman kieltä, siirtomaakautta edeltänyttä historiaa sekä buddhalaista uskontoa. Buddhalaisuudesta yritettiin jopa tehdä valtionuskonto, mutta vähemmistöjen vastustus esti hankkeen ja valtio säilyi moniuskontoisena.¹⁴

Poliittinen protestitoiminta aktivoitui jälleen 1980-luvulla, jolloin sen ydinjoukko koostui opiskelijoista ja buddhalaisista munkeista. Aiemmin oppositioliikkeet oli tukahdutettu väkivaltaisesti, mutta uusi liike oli onnistunut kasvamaan vuosikymmenen lopulla ennennäkemättömän laajaksi. Kaupungeissa järjestetyt mielenosoitukset ja lakot yhdistyivät vaatimukseen armeijan mielivallan lopettamisesta. Armeijan vastaus oli tälläkin kertaa säälimätön: arvioiden mukaan 3 000 protestoijaa tapettiin mielenosoituksissa, jotka saivat järjestämisajankohtansa (päämielenosoitus 8.8.1988) vuoksi nimen ”8888 kansannousu”. Kansainvälinen media levitti maailmanlaajuisesti uutisia Burman sisäisestä kaaoksesta. Poliittisesti sisäänpäin sulkeutunut maa oli taloudellisen vararikon partaalla, mistä todisteena YK oli listannut Burman edellisvuonna kehittymättömimmäksi valtioksi maailmassa.¹⁵

Uuden sotilasvallankaappauksen myötä maan nimellinen johto vaihtui, mutta kenraali Ne Win toimi taustalla edelleen todellisena johtajana. Kansainvälisen yhteisön voimakkaan painostuksen vuoksi maassa pidettiin vuonna 1990 vaalit, joissa kansallinen demokratialiike (National League for Democracy) johtajanaan Aung San Suu Kyi sai lähes kolme neljäsosaa parlamenttipaikoista. Armeija kuitenkin mitätöi vaalituloksen ja passitti Aung Sanin vankilaan ja sittemmin kotiarestiin. Myanmariksi nimensä muuttaneesta valtiosta tuli jälleen kansainvälisten tiedotusvälineiden ja ihmisoikeusjärjestöjen huomion keskipiste, kun Aung San Suu Kyi sai Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1991. Viimein vuonna 2010, yhteensä viidentoista arestivuoden jälkeen, Aung San vapautettiin lopullisesti.¹⁶

Buddhalainen nationalismi

Vuoden 2007 niin kutsutuissa sahrami-mielenosoituksissa munkit järjestivät rauhanomaisia kulkueita protestoidakseen elintarvikkeiden ja polttoainekustannusten suuria hinnankorotuksia vastaan. Protestien taustalla oli myös vuosikymmeniä kestänyt mielivaltainen sotilashallinto ja sen väärinkäytökset. Armeija hiljensi mielenosoitukset väkivalloin mutta joutui antamaan periksi hinnankorotuksissa. Pelkona oli tilanteen eskaloituminen: kaikkien muistissa oli vuoden 1988 mielenilmaukset ja niiden väkivaltainen tukahduttaminen. Tutkijoiden arvion mukaan sahrami-mielenosoitusten tärkein seuraus oli Myanmarin poliittisten reformien nopeuttaminen. Merkittävä uudistus nähtiin vuonna 2015, kun maassa järjestettiin ensimmäiset vapaat valtakunnalliset ja paikalliset vaalit.¹⁷

Aung San Suu Kyin johtama Kansallinen demokratialiike vei molemmissa vaaleissa murskavoiton, ja puolue sai enemmistön parlamentin ylä- ja alahuoneeseen. Aung Sania varten perustettu valtionkanslerin virka sekä kaksi ministerinsalkkua (ulkoministeri ja presidentin kanslian ministeri) takaavat hänelle laajat valtaoikeudet. Vaalien järjestämisen ehtona kuitenkin oli, että armeija nimittää neljäosan parlamentin jäsenistä ja hallituksessa armeijan valitsevat ministerit vastaavat puolustuksesta, raja-asioista sekä sisäpolitiikasta. Valtion kansalliselle ja alueelliselle demokratiaprosessille vaalit olivat tärkeitä. Myanmar koostuu neljästätoista osavaltiosta ja alueesta, joissa jokaisessa on pääministeri

ja paikallisparlamentti, jolloin demokratian toteuttamiseen tarvitaan onnistuneet vaalit keskushallinnon lisäksi myös osavaltioissa.

Yksi maan vaikeimmista poliittisista kysymyksistä onkin ollut etnisten vähemmistöjen sopeuttaminen demokraattiseen hallintojärjestelmään. Vuosikymmeniä jatkuneet sisällissodat ovat lisänneet näiden epäluottamusta toisia etnisiä ryhmiä, armeijaa ja koko valtiota kohtaan. Armeijan lisäksi taisteluihin on osallistunut aseellisia joukkoja kahdestakymmenestä eri etnisestä ryhmästä. Vuoden 2018 loppuun mennessä osa ryhmittymistä oli allekirjoittanut vuonna 2011 aloitetussa rauhanprosessissa laaditun kansallisen tulitaukosopimuksen, mutta kaikki osapuolet eivät olleet vielä hyväksyneet sopimusta. Viime vuosikymmeninä etnisten vähemmistöryhmien tavoitteet ovat paljolti muuttuneet, ja itsenäisyyden sijaan päämääräksi on asetettu esimerkiksi osavaltion laaja itsemääräämisoikeus.

Myanmarin buddhalaiset munkit ovat muodostaneet ryhmittymiä, joiden pääasiallinen tarkoitus on ollut levittää uskonnollista nationalismia ja muslimivastaisuutta. Vuonna 2012 perustetusta 969-liikkeestä on kehittynyt merkittävä muslimveja vastustavan propagandan verkosto. Liikkeen nimessä olevat numerot kuvaavat yhdeksää jaloa ominaisuutta, kuutta Buddhan opetusta sekä buddhalaista yhteisöä. 969-liike hyödyntää tehokkaasti uskonnollisia periaatteita ja kulttuurisia elementtejä perustellessaan buddhalaisuuden paremmuutta. Buddhalainen yhteisö kielsi numerosymbolin käytön jo vuosi liikkeen perustamisen jälkeen, mutta sitä käytetään edelleen eri yhteyksissä.

969-liikkeellä ei periaatteessa ole ollut johtajaa, mutta sen toiminta on henkilöitynyt pitkälti aktivistimunkki Wirathuun, jota on kuvailtu modernin buddhalaisen nationalismin johtohahmoksi. Vuosituhannen alussa Wirathu sai 25 vuoden vankeustuomion lietsottuaan muslimivastaisia mielenosoituksia, mutta yhdeksän vuoden vankeusajan jälkeen hän sai yleisen armahduksen ja vapautui vankilasta. Wirathun mukaan rohinga-muslimit ovat vakava uhka Myanmarin buddhalaisuudelle.¹⁸ Tosiasiassa lähinnä Rakhinen osavaltiossa asuvat rohingat ovat vainottu muslimivähemmistö, jolle valtio ei ole myöntänyt virallisen etnisen ryhmän asemaa. Wirathu on epäilemättä tärkeä mielipidejohtaja, sillä hänen johdollaan luostarien munkit ovat ryhtyneet julkaisemaan sosiaalisessa mediassa myös poliittista materiaalia. Wirathun sosiaalisessa mediassa esittämien kommenttien lisäksi hänen ja muiden aktivistimunkkien julkaisemat lukuisat dvd:t ja pamfletit ovat julistaneet voimakkaan muslimivastaista viestiä. Munkki Wirathu on sanonut,

että buddhalaiset ”nukkuvat hullun koiran vieressä” tarkoittaen koiralla maassa asuvia rohinga-muslimeja. Tällaisten kommenttien seurauksena Facebook sulki Wirathun henkilökohtaisen sivuston helmikuussa 2018. Aktivistimunkin poliittinen toiminta on herättänyt munkkikunnassa myös vastustusta, ja osa munkkiyhteisöistä on kieltänyt Wirathua saarnaamasta niiden alueella.¹⁹

Vaalivuonna 2015 julkisuuteen astui 969-liikettä huomattavasti organisoituneempi ja poliittisesti aktiivisempi ryhmittymä, jossa myös Wirathu on mukana. Vaalikampanjoinnin aikaan äärinationalistinen Ma Ba Tha -liike järjesti joukkokokouksia, joissa julistettiin islamin olevan uhka buddhalaisuudelle. Liikkeen burmalainen nimi muodostuu sanoista ”etnisyys”, ”uskonto” ja ”buddhalainen perinne”. Buddhalaisista munkeista, nunnista ja maallikoista koostuva Ma Ba Tha on ilmoittanut puolustavansa rauhanomaista buddhalaista uskontoa väkivaltaista islamia vastaan. Se on myös esitellyt sosiaalisessa mediassa ja muissa esiintymisissään tehokkaasti käsitystään yhtenäisestä buddhalaisesta ja burmalaisesta kansasta. Vuonna 2016 Sangha-neuvosto, eräänlainen munkeista koostuva arvostettu etujärjestö, joka valvoo ja säätelee munkkiyhteisöä, kielsi Ma Ba Than toiminnan.

Keväällä 2017 Ma Ba Tha -liike perustettiin uudelleen nimellä Buddha Dhamma Parahita Foundation (Buddhan lain ja hyvinvoinnin säätiö) Samalla siitä erosi nationalistinen puolue, joka propagoivalla nimellään 135 Nationalities United (135 yhdistynyttä kansaa) viittaa Myanmarin virallisten etnisten ryhmien lukumäärään, johon siis rohingoja ei lasketa mukaan. Ma Ba Than ajama buddhalainen nationalismi on onnistunut jossain määrin syrjäyttämään uskontoon liittyvillä lakiehdotuksillaan liittovaltion vastuulla olevat ajankohtaiset maalliset kysymykset, jotka liittyvät esimerkiksi koulutukseen, työllistymiseen, terveydenhuoltoon, maaomaisuuden hallintaan, demokratisoitumisprosessiin, vallanjakoon sekä perustuslain muutoksiin.²⁰

Rodun ja uskonnon suojelu

Perustamisestaan lähtien Ma Ba Tha ajoi buddhalaista uskontoa ja burmalaista identiteettiä suojelevaa neljää lakiehdotusta, joita kutsutaan nimellä ”Rodun ja uskonnon suojelun lait”. Liike keräsi miljoonia allekirjoituksia tukemaan lakien voimaantuloa, ja vuonna 2015 Myanmarin

parlamentin ylähuone hyväksyi niiden toimeenpanon. Ensimmäisen lakipykälän mukaan buddhalaisen naisen tulee kysyä vanhemmiltaan tai holhoojaltaan lupa voidakseen mennä naimisiin muslimimiehen kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että buddhalaisnainen ei saa avioitua muslimimiehen kanssa, koska buddhalaisvanhemmat yleensä haluavat tyttärensä menevän naimisiin buddhalaisen kanssa. Kannattajat perustelivat lakia buddhalaisten naisten ihmisoikeuksilla, sillä myös islamilaisessa laissa kielletään avioituminen toisen uskontokunnan jäsenen kanssa, minkä vuoksi avioliiton solmimisen jälkeen vaimo pakotetaan vaihtamaan uskontoa. Käytännössä lakiehdotus alistaa naisen vanhempiensa päätäntävällän alle ja poistaa häneltä vapauden puolison valinnassa.²¹

Toisessa lakipykälässä edellytetään, että uskontokunnan vaihtamiseksi on pyydettävä lupa valtion viranomaiselta ja että alle 18-vuotiaana uskontoa ei saisi vaihtaa lainkaan. Paikallinen viranomainen haastattelee uskontoa vaihtavaa henkilöä varmistaakseen, että tämä todella haluaa harjoittaa uutta uskontoa ja tietää sen taustat. Kolmas laki liittyy väestön säännöstelyyn. Se mahdollistaa toimet väestönkasvun hillitsemiseksi, mikäli väkiluku kasvaa liikaa tietyillä alueella (esimerkiksi rohingojen asuttamassa Rakhinen osavaltiossa). Neljäs lakipykälä kieltää moniavioisuuden. Sinällään laki on samanlainen kuin monissa ei-muslimivaltioissa, mutta huomattava ero on sen täytäntöönpanossa. Mikäli moniavioisuuden kieltäminen otetaan käyttöön koko lain ehdottamassa laajuudessa, yhteisasuminen on luvallista vain avioparin kesken. Avioliitto ei siis olisi sallittua. Vaikka lakipykälä on sinällään hyväksytty, ehdotusta yhteisasumisen kieltämiseksi muilta kuin aviopareilta ei ole vielä pantu täytäntöön.²²

Myanmariin erikoistuneet tutkijat Matthew J. Walton ja Susan Hayward ovat tarkastelleet maan buddhalaisen yhteisön tapoja tulkita alueen konflikteja, väkivaltaisuuksia ja väestön turvattomuuden tunnetta. He jakavat uskonnollisen nationalismin tärkeimmät teemat viiteen osaan, jotka ovat islamin pelko, uskonnon puolustaminen, buddhalaisten arvojen vastaiset toimintatavat, buddhalaisuuden edistäminen sekä väkivallan käytön kiistäminen. Ensin mainittuun liittyen tyypillinen on Wirathun väite muslimien salaliitosta, jonka tarkoituksena on valloittaa valtio taloudellisen riiston avulla ja solmimalla uskontojen välisiä avioliittoja, joissa buddhalainen puoliso pakkokäännytetään muslimiksi. Muslimien toimintaa rahoittaa Wirathun mukaan Saudi-Arabia öljytuloillaan.²³

Islamin leviämisestä käytävä globaali ja alueellinen keskustelu on lisännyt pelkoa myös Myanmarissa, ja uhkakuvia buddhalaisista islamilaisiksi valtioksi kääntyneistä maista käytetään propagandassa varoittavina esimerkkeinä. Wirathu katsoo, että tällaisia valtioita ovat esimerkiksi Indonesia, Bangladesh, Afganistan, Turkki ja Iran, joissa buddhalaisuus on hänen mukaansa jo hävinnyt taistelun islamille. Tähän pelkoon islamin maailmanlaajuisesta leviämisestä on yhdistetty väitteitä rohingojen väkivaltaisuuksista ja jopa terroriteoista. Monille buddhalaisille onkin käsittämätöntä, että länsimaaisessa mediassa buddhalaiset on heidän mielestään kuvattu terroristeiksi ja muslimit väkivallan uhreiksi.²⁴

Toinen burmalaisessa uskonnollis-nationalistisessa retoriikassa esiin-tyvä teema liittyy valtion demokratiaprosessin vakauttamiseen. Valtion ja kansalaisuuden kytkeminen uskontoon kyseenalaistaa Myanmarin demokratiakehityksen ja ohjaa maata yhä teokraattisempaan suuntaan. Myös muualla Aasiassa, esimerkiksi Thaimaassa ja Sri Lankassa, islamilta suojautumista ja muslimeihin kohdistuneita väkivallantekoja on perusteltu *sasanan* puolustamisella. Sasana on uskontoa laajempi käsite pitäen sisällään buddhalaisen yhteisön (*sangha* eli munkit, nunnat ja maallikot) sekä Buddhan opetukset. Myanmarin theravada-buddhalaisille²⁵ valaituminen ilman *sasanaa* on mahdotonta. Buddhalaisuus muodostaa siis valtion moraalisen ytimen ja sen ideologisen rungon. Wirathun sanoin buddhalaisten vastarinta on ”uskonnon suojelua, mutta myös kansan, rodun ja maan suojelua”.²⁶

Kolmantena teemana ovat Waltonin ja Haywardin mukaan ne buddhalaisaktivistien toimintatavat, jotka ovat buddhalaisten arvojen vastaisia. Buddhalaisuuden perusopetuksiin kuuluu, että syrjintää ja väkivaltaa tulee välttää – silloinkin, kun ollaan tekemisissä vihollisen kanssa. Buddhalaisten arvojen vastaista toimintaa on myös uskontojenvälisten avioliittojen estäminen. Aktivistimunkit kuten Wirathu kuitenkin katsovat, että joissakin tilanteissa väkivaltaa on perusteltua käyttää itsepuolustuksessa. Erään theravada-tulkinnan mukaan niin tuomittavaa kuin väkivalta onkin siihen on äärimmäisessä tapauksessa turvauduttava, jotta buddhalaisten uskontoa voidaan suojella. Tällöin päämäärä pyhittää keinot, ja buddhalaisuuden puolustaminen on tärkeämpää kuin yksittäiset periaatteet.²⁷

Buddhalaisuuden propagoiminen muodostaa Waltonin ja Haywardin jaottelussa neljännen teeman. Pelko väestön maallistumisesta ja irtautumisesta buddhalaisesta yhteisöstä on vaikuttanut myös

nationalistiliikkeiden toimintaan. Ma Ba Tha on perustanut lukuisia pyhäkouluja, ja liikkeen munkit ovat järjestäneen kouluissa uskonnon-opetusta, jossa lapsille opetetaan buddhalaisuuden periaatteiden lisäksi uskonnollis-poliittista aktivismia. Vaikka itsenäistymisestä lähtien koulutusjärjestelmän ylläpitäminen on pitkälti ollut valtion vastuulla, munkkilaitokselle kuuluu edelleen uskonnon ja siihen liittyvän yhteisöllisyyden opetus. Jo pienestä lapsesta saakka buddhalaiset opetetaan antamaan rahalahjoituksia ja tukemaan luostareita eri tavoin. Buddhalais-nationalistisille liikkeille annettua rahallista tukea perustellaan nimenomaan sillä, että se kohdistuu uskonnolliseen opetukseen ja kasvatustyöhön.²⁸

Viides buddhalais-nationalistista retoriikkaa luonnehtiva teema on väkivallan kieltäminen. Nationalistiset aktivistimunkit ovat säännönmukaisesti kiistäneet osallisuutensa väkivallantekoihin. Väkivallan aloittaminen on sysätty äärimuslimien syyksi, ja muslimien on väitetty provosoineen buddhalaisia vastaamaan väkivaltaan. Wirathu on sanonut väkivallan olevan vain pienen ja vähän koulutetun ryhmän ongelma. Hän on itse pystynyt jatkamaan toimintaansa agitaattorina, koska hän ei suoraan osallistu väkivallantekoihin eikä puolusta niitä puheissaan. Wirathu on toistuvasti väittänyt, että muslimimedia Al Jazeera johdolla vääristää hänen puheitaan ja valehtelee hänen toimistaan.²⁹

Burmalaismunkkien väitteet radikalisoituvista muslimeista ovat jossain määrin perusteltuja. Rohingyailla on sekä Bangladeshin että Myanmarin puolella toimivia järjestöjä, ja niistä merkittävimmän, Arakan Rohingya National Organisationin (Arakanin rohingojen kansallinen järjestö, ARNO), tavoitteena on ollut perustaa rohingoille oma islamilainen valtio. ARNO on myös edustanut rohingoja kansainvälisissä yhteyksissä. Arakan Rohingya Salvation Army (Arakanin rohingojen pelastusarmeija, ARSA) puolestaan edustaa muslimien radikaalia militanttisiipeä. Se on hyökännyt muiden vähemmistöjen kimppuun ja surmannut alueen asukkaita. Rohingyajen militanttisoluilla on yhteyksiä esimerkiksi wahhabilaisiin ja muihin kansainvälisiin jihadistijärjestöihin. Wahhabilaisuus on sunni-islamin fundamentalistinen suuntaus, jonka tavoitteena on šariaan perustuvan valtion luominen (ks. luku 7). Radikaalien muslimijärjestöjen militanteille rohingaryhmittymille antama taloudellinen ja sotilaallinen tuki on ollut merkittävä.³⁰

Myanmarin rohingat

Reilun 50 miljoonan asukkaan Myanmarissa on kahdeksan tunnustettua etnistä pääryhmää: suurimman eli burmalaisten (68 prosenttia väestöstä) lisäksi näitä ovat shanit, karenit, rakhinet, kachinit, kiinalaiset, intialaiset ja monit, joita on kutakin alle kymmenen prosenttia valtion asukkaista. Maan väestöstä valtaosa, lähes 90 prosenttia, on uskonnoltaan buddhalaisia. Muilla uskonnoilla, kuten kristinuskolla ja islamilla, on muutaman prosentin kannatus. Animisteja ja hinduja on alle prosentti väestöstä. Muslimien suurimman ryhmän muodostavat rohingat, joita on yhteensä noin 1,4 miljoonaa. Valtaosa rohinga-muslimeista elää Rakhinen (entinen Arakan) osavaltiossa, joka sijaitsee maan länsiosassa, Myanmarin ja Bangladeshin rajan tuntumassa. Osavaltion noin kolmesta miljoonasta asukkaasta lähes 800 000 on rohingoja, ja he ovat asuttaneet aluetta sukupolvien ajan.

Myanmarin hallinnon virallinen kanta on, että alun perin rohingat olivat Bangladeshista tulleita siirtolaisia, jotka muuttivat nykyisille asuinalueilleen vuosina 1824–1826 (ensimmäisen anglo-burmalaisten sodan aikaan). Rohingoja ei pidetä aitoina burmalaisina ja heitä kutsutaankin usein ”bengaleiksi”, väitetyin alkuperäisen asuinalueensa mukaan. Osa Myanmarin kansalaisista katsoo, että rohingat ovat laittomia siirtolaisia, joille ei tulekaan antaa samoja oikeuksia kuin muille kansalaisille. Rohingojen omassa tulkinnassa he polveutuvat Rakhinen alueelle jo 800-luvulla matkanneista arabialaisista ja persialaisista kauppiaista. Rohingojen mukaan buddhalaiset ja muslimit ovat asuttaneet aluetta yhdessä ja rauhanomaisesti vuosisatojen ajan. Rohingojen oman syntyperätulkinnan ongelmana on, että käsitettä ”rohinga” etnisenä ryhmänä on käytetty vasta 1940-luvun lopun jälkeen. Brittien siirtomaakauden aikana rohingoja kutsuttiin ”chittagonialaisiksi”. Rohingalle onkin monia tulkintoja, joista erään mukaan sen alkuperä on käsitteissä *Rooinga* ja *Rwangya* tarkoittaen Arkanin (eli Rakhinen) alueella asuvia muslimeja. Toisen selityksen mukaan rohinga tulee arabiankielisestä sanasta *Raham* (”jumalan siunaus”). On ilmeistä, että rohingasta on muodostunut poliittinen termi, joka kuvaa pikemminkin alueella nyt eläviä muslimiyhteisöjä, joilla pitäisi olla poliittisia oikeuksia, kuin näiden yhteisöjen etnistä alkuperää.³¹

Toisen maailmansodan japanilaismiehityksen päättyminen ja brittien vetäytyminen alueelta herätti rohingojen kiinnostuksen omaa valtiota kohtaan. 1950-luvun alussa, pian Burman itsenäistymisen jälkeen,

muslimit aloittivat aseellisen kapinan tavoitteenaan itsenäisen muslimivaltion perustaminen. Kapinan kukistaminen ja sen jälkitoimet synnyttivät rohingossa edelleen jatkuvan epäluottamuksen hallitusta kohtaan. Tuolloin muslimit erotettiin siviilihallinnosta, ja heidän poliittisia osallistumisoikeuksiaan rajoitettiin. Lisäksi kaikkien muslimien maaomaisuus ja heidän omistamansa kiinteistöt takavarikoitiin valtiolle. Osittain näiden toimenpiteiden seurauksena rohingat ja muut muslimivähemmistöt ovat yhä Myanmarin köyhimpiä väestöryhmiä.³²

Kenraali Ne Win johtaman sotilasjuntan aikaan poikkeavia poliittisia mielipiteitä ei sallittu ja etnisten vähemmistöjen toimintaa rajoitettiin merkittävästi. 1970-luvun lopulla Ne Win aloitti ”Operaatio lohikäärmeeksi” nimetyn projektin, jonka yhteydessä rohingojen keskinäiset kokoontumiset kiellettiin lähes kokonaan. Operaation takia noin 300 000 rohingaa pakeni rajan yli Bangladeshiin. Vuoden 1982 kansalaisuuslakien uudistuksessa rohingat menettivät kansalaisoikeutensa. Samalla 135 muun etnisen ryhmän kansalaisuus vahvistettiin ja näiden julistettiin olevan Burman ”alkuperäisiä kansoja” eli kansoja, jotka olivat asuneet maassa jo ennen vuotta 1823. Näiden kansojen puhumat kielet puolestaan katsottiin alkuperäisiksi kieliksi. Laissa viitataan siis aikakauteen ennen ensimmäistä anglo-burmalaista sotaa vuosina 1824–1826. Kansalaisuuslakien nojalla burmalaiset jaettiin varsinaisiin kansalaisiin (ennen vuotta 1823 maassa asuneiden jälkeläiset) sekä kansalaisoikeudet myöhemmin saaneisiin kansalaisiin. Varsinaisen kansalaisuuden edellytyksenä oli siis oikea syntyperä ja alkuperäinen äidinkieli. Koska valtion virallisen kannan mukaan rohingat tulivat maahan siirtolaisina vasta vuoden 1824 jälkeen, heidän kieltensä ei ole yksi maan alkuperäisistä kielistä. Kansalaisoikeuksien menettämisen jälkeen arviolta 250 000 rohingaa lähti maanpakoon sotilasjuntan väkivaltaisuuksia vuosina 1991–1992.³³

Rohingojen syrjintä on jatkunut Myanmarin hyvin muodollisesta demokratiakehityksestä huolimatta. Esimerkiksi vuoden 2015 vaalien virallinen ehdokaskomitea kyseenalaisti usean muslimiehdokkaan syntyperän väittäen näiden vanhempien tai esivanhempien syntyneen maan ulkopuolella. Ehdokaskomitea vahvisti rohingojen kansallisen identiteetin olevan ei-burmalainen, ja heidät luokiteltiin Bangladeshin siirtolaisiksi. Reilusta kuudestatuhannesta hyväksytystä vaaliehdokkaasta yli viisituhatta oli buddhalaisia, vajaa tuhat kristittyjä. Vain 28 muslimia läpäisi liittovaltion ehdokaskomitean syntyperäseulan. Muslimiehdokkaat hävisivät äänestyksissä järjestelmällisesti kaikissa vaalipiireissä, eikä

yhtään muslimia valittu valtakunnalliseen parlamenttiin tai paikallisparlamentteihin. Samalla entisetkin muslimiedustajat menettivät paikkansa. On arvioitu, että suurimmat puolueet estivät muslimien valinnan tehokkaalla kampanjoinnilla ja suoranaisella syrjinnällä. Nimekkäimpiin puolueisiin muslimeja ei hyväksytty edes ehdokkaiksi. Vaaleissa vain Myanmarin pakistanilaisiksi tai intialaisiksi rekisteröityneet rohingat saivat äänestää.³⁴

Rakhinen väkivaltaisuudet ja kansainvälisen yhteisön reaktio

YK:n pakolaisjärjestö on valvonut tilannetta viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana, ja osa rohingoista on pystynyt palaamaan Myanmariin. Olot maassa eivät kuitenkaan ole juuri muuttuneet. Rohingoja onkin paennut takaisin Bangladeshiin, jolloin he ovat menettäneet pakolaistatuksensa. YK:n ihmisoikeuskomissaari on raportoinut Rakhinen osavaltiossa tapahtuneista vakavista ihmisoikeusloukkauksista ja jopa rikoksista ihmisyyttä vastaan. Väkivaltaisuuksista vakavimpia ovat olleet lasten ja aikuisten joukkosurmat ja raiskaukset, lisäksi rohingojen koteja ja omaisuutta on tuhottu. Tilannetta on pahentanut se, että kansainvälisiltä avustus- ja ihmisoikeusjärjestöiltä on estetty pääsy alueelle. Rohingat eivät voi saada Bangladeshin kansalaisuutta, koska Bangladesh ei sitä heille myönnä, joten useat heistä ovat kokonaan vailla kansalaisuutta ja sen tuomia oikeuksia. Vuonna 2012 Myanmarin buddhalaisten ja rohingojen välillä puhjennut konfliktin jälkeen yli 50 000 muslimia lähti maasta.³⁵ Neljä vuotta myöhemmin kymmenet- tai jopa sadattuhannet rohingat pakenivat väkivaltaisuuksia rajan yli Bangladeshiin. Arviot väkivaltaisuuksia paenneiden määrästä vaihtelevat paljon, ja tiedot muuttuvat nopeasti. Kaiken kaikkiaan Bangladeshin pakolaisleireillä ja niiden lähistöllä sijaitsevilla kylillä arvioitiin vuonna 2018 asuvan noin 950 000 rohingaa. Kun tähän lisätään 1970-luvun jälkeen Thaimaahan, Intiaan, Malesiaan, Indonesiaan, Pakistaniin, Arabiemiirikuntaan ja Saudi-Arabiaan paenneet rohingat, pakolaismäärä nousee kokonaisuudessaan noin 1,8 miljoonaan.³⁶

Rohingojen mutta myös muiden vähemmistöryhmien asema on pysynyt heikkona Aung San Suu Kuin tultua valtaan. Rohingojen tilanne on saanut laajaa kansainvälistä huomiota, ja pitkälti juuri kansainvälisen

painostuksen alla Aung San Suu Kui nimitti vuoden 2016 lopulla YK:n entisen pääsihteerin Kofi Annanin johdolla toimivan neuvoa-antavan komitean selvittämään etnisten ryhmien asemaa Rakhinen osavaltiossa. Komitea koostui myanmarilaisista ja ulkomaalaisista jäsenistä. Tarkoituksena oli löytää syitä väkivallantekoihin sekä tarkastella alueen suurimpia ongelmia, jotka liittyivät esimerkiksi rohingojen yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Komitea tutki myös elinolosuhteita, terveydenhuoltoa, koulutusta ja toimeentuloa, kansalaisuuskysymystä, vapaata liikkuvuutta sekä perusoikeuksien toteutumista. Komitean väliraporttiin (maaliskuu 2017) kirjattiin useita yhteisöjen toimintaan liittyviä suosituksia ja ehdotuksia, jotka liittyivät konfliktien estämiseen, humanitaarisen avun järjestämiseen, ristiriitojen sovitteluun sekä konkreettisena esimerkkinä eri ryhmille tarkoitettujen yhteisten koulujen ja sairaaloiden rakentamiseen. Väliraportin tarkoitus oli reagoida nopeasti Rakhinessa vuonna 2016 puhjenneisiin väkivaltaisuuksiin sekä tuoda esiin alueella vallitseva nälänhätä.³⁷

Elokuussa 2017 julkaistu loppuraportti päätti komitean toiminnan. Raportissa komissio listaa lukuisia toimintamalleja ja uudistusehdotuksia, jotka koskevat niin osavaltio- kuin valtiotasoaakin. Lisäksi raportti suosittelee Myanmarin ja Bangladeshin välisen turvallisuusyhteistyön lisäämistä ja vaatii kansainvälisen huumekaupan kontrollointia niin sanotun kultaisen kolmion alueella Thaimaassa, Laosissa ja Myanmarissa.³⁸ Raportin suositusten todellista vaikutusta rohingojen tilanteeseen pystytään arviomaan vasta seuraavien vuosien aikana. Joka tapauksessa komitean ja raportin tuoma julkisuus asettaa Myanmarin hallitukselle paineita konfliktin selvittämiseksi.

Myanmarin sisäistä kriisiä tai sisällissotaa selvittämään on luotu useita muitakin kansainvälisiä komiteoita, delegaatioita ja työryhmiä. Sellaiset organisaatiot kuin YK, ASEM (Asia–Europe Meeting) ja International Crisis Group ovat neuvotelleet ja antaneet julkilausumia Myanmarin valtionhallinnolle. Yhdysvallat on vetänyt avustavat sotilasjoukkonsa pois Myanmarista vastalauseena valtion hyökkäyksille rohingoja vastaan. Kansainväliset järjestöt, kuten Amnesty International ja Punainen risti, ovat puolestaan tarjonneet Myanmarin pakolaisille humanitaarista apua. Myös EU on osallistunut rauhanprosessiin. Sen alainen Euro-Burma Office (EBO) perustettiin Brysselissä jo vuonna 1997 edistämään Myanmarin demokratiaa. Järjestön tavoitteena on että vuosikymmenien sisällissota saataisiin katkaistua ja maassa solmittaisiin pysyvä rauha, minkä

jälkeen liittovaltio muodostettaisiin uudelleen. EBO:n hahmottelemassa uudentyyppisessä liittovaltiossa eri kansallisuudet hyväksyttäisiin samanarvoisina ja vähemmistöjen ihmisoikeuksia kunnioitettaisiin.³⁹ Moni-uskonnollisessa ja -etnisessä Myanmarissa rauhanomainen rinnakkaiselo vaatii vuosien yhteistyön, jossa tarvitaan monenlaisia kansainvälisiä välittäjätahoja. Yksinkertaista poliittista ratkaisua ei ole tarjolla.

Kenen nationalismi?

Kaikki munkkikunnan jäsenet tai Myanmarin buddhalaiset eivät hyväksy nationalismiliikkeen radikalisoitumista ja muslimien vastaisia toimia. Munkit ovat järjestäneet julkisia saarnatilaisuuksia, joissa kannustetaan rauhanomaiseen rinnakkaiseloon muslimiyhteisön kanssa ja tuomitaan väkivalta jyrkästi. Munkkeja on ollut mukana perustamassa eri uskonnoille ja etnisille ryhmille avoimia yhdistyksiä, joiden tarkoituksena on esimerkiksi julkaista totuudenmukaisempia uutisia buddhalaisten ja muslimien suhteista. Jotkut munkit ovat keränneet humanitaarista apua väkivaltaisuuksista kärsineille muslimialueille. Tunnettu munkki Sitagu Sayadaw arvosteli maaliskuussa 2013 tapahtumia ja kehotti buddhalaista yhteisöä osallistumaan rauhantyöhön:

Tuomitsen jyrkästi ja poikkeuksetta uskonnolliset, rodulliset ja taloudelliset konfliktit. Buddhan opetus on väkivallattomuus. [...] Meitä on lähes 500 000 munkkia, lähes saman verran kuin Myanmarin armeijalla on henkilöstöä. Kuten sotilaita pyydetään puolustamaan isänmaan rauhaa ja vakautta aseilla, samoin *sanghaa* pyydetään rakentamaan rakastavan ystävällisyyden asetta, jolla lopetetaan sosiaalinen levottomuus. Työskentelemällä käsi kädessä kaikkien samoin tahtovien uskonnollisten johtajien kanssa vakiinnutetaan maahan rauha, vakaus ja yhtenäisyys.⁴⁰

Kenen nationalismista Myanmarissa sitten kiistellään? Tasavallan buddhalaiset nationalistit ovat hyökänneet niitä ryhmittymiä vastaan, joiden on nähty olevan uhkana buddhalaisuudelle, buddhalaiselle valtiolle sekä buddhalaisten hyvinvoinnille. Tällöin Myanmarin nationalismi määritellään yksinomaan buddhalaisen ja etnisesti burmalaisen enemmistön

ehdoilla. Esimerkiksi Ma Ba Tha -liikkeen ajamien lakien tarkoitus on suojella nimenomaan buddhalaisia ja burmalaisia kansalaisia, sillä avio-liittoon, moniavioisuuteen ja uskonnon vaihtamiseen liittyvien lakien on katsottu turvaavan buddhalaisten ihmisoikeudet esimerkiksi Rakhin osavaltiossa.

On muistettava, että Aung San Suu Kyi puolueineen edustaa maan buddhalaista enemmistöä, jolle uskonnollinen nationalismi on toiminut kansallista burmalaista identiteettiä rakentavana ideologiana siirtomaa-ajasta lähtien. Viime vuosikymmeninä buddhalainen nationalismi on ollut tärkeä yhdistävä tekijä sotilashallinnon vastaisessa toiminnassa. Tässä prosessissa buddhalaisten enemmistön uskonnollinen identiteetti on saavuttanut hegemonisen aseman, jolloin se esitetään koko valtion kansallisena identiteettinä. Buddhalaisaktivistien iskulause ”puolusta isänmaata” on luonteeltaan puhtaasti nationalistinen. Koska buddhalaisuutta pidetään isänmaata yhdistävänä tekijänä, myös isänmaan puolustaminen ymmärretään uskonnollisena tekona. Uhkakuvat islamin ja ei-buddhalaisten tapojen leviämisestä ovat toimineet konkreettisina esimerkkeinä enemmistöä uhkaavista uskonnollisista ja maallisista vaaroista. Äärinationalististen munkkien menettelytavat on oikeutettu julistuksissa, joissa väkivallan käyttö on kokonaan kiistetty tai sen merkitystä on vähätelty.

Koko myanmarilaiseen uskonnolliseen nationalismiin liittyvää teemaa symbolisoi nimi, jolla rohingoja tulisi tai saisi kutsua. Aung Sanin ohjeistuksen mukaan Kofi Annanin johtama komitea ei saanut raportissaan käyttää sanoja ”bengali” tai ”rohinga”, vaan niiden sijaan tuli puhua ”muslimista” tai ”Rakhinen alueen muslimista”. Bengali on buddhalais-enemmistön termi laittomasti maahan tulleille muslimisiirtolaisille. Muslimit vuorostaan puoltavat rohinga-nimeä, sillä se liittää heidät etnisesti ja historiallisesti Myanmarin valtioon ja luo historiallisen oikeutuksen näkemykselle Rakhinen osavaltiosta heidän kotipaikkanaan Sinällään vähäpätöiseltä ja neutraalilta tuntuva vaatimus kuvaa hallituksen haluttomuutta esittää terminologisia vaihtoehtoja konfliktin ratkaisuprosessin aloittamiseksi. Hallituksen mielestä rohingoilla ei tulekaan olla kansallista nimeä, toisin kuin niillä 135 etnisellä ryhmällä, joiden kansalaisuus vahvistettiin 1980-luvulla.

Myanmarin uskonnollisten, nationalististen ja etnisten ryhmien muodostama liitto on hauras. Sen perustana oleva demokratia- ja oikeusvaltio on kehittymätön, ja vain osa vähemmistöistä on hyväksynyt Aung Sanin Kansallisen demokratialiikkeen ja armeijan muodostaman

parlamentaarisen demokratian. Hallituksen aseman legitimointi vaatii pysyvää dialogia buddhalaisenemmistön ja vähemmistöjen, myös rohingojen, välillä. Tulevaisuudessa Rakhinen osavaltion muslimikysymys liittyy valtaväestön buddhalaisen ja kansallisen identiteetin rakentamiseen sekä siihen, millä tavoin vähemmistöidentiteetit hyväksytään osaksi tätä rakennusprosessia.

Alueeseen erikoistunut tutkija Matthew Walton väittää, että Myanmarilla ei ole yhtenäistä kansallista identiteettiä.⁴¹ Samalla kun burmalaiset rakentavat Myanmarin liiton tasavallan yhteistä ”burmalais-buddhalaista identiteettiä”, alueen etniset ja uskonnolliset vähemmistöt kärsivät syrjinnästä. Poissulkeva politiikka pitää nationalistisen identiteetin burmalais-buddhalaisten omistuksessa. Maan virallinen nimi, Myanmarin liiton tasavalta, kattaa periaatteessa kaikki maassa asuvat kansalaisryhmät, mutta koska rohingoilla ei ole virallista etnisen vähemmistön statusta, kansallinen identiteetti on tarkoitettu vain buddhalaisille. Siksi jo kolonialistisessa Burmassa käytetty sanonta ”*To be a Burman is to be a Buddhist*” määrittelee maan ainoan hyväksytyn kansallisen ja uskonnollisen identiteetin myös tänä päivänä.

12 ”NUKUMME HULLUN KOIRAN VIERESSÄ”: MYANMARIN BURMALAIS-BUDDHALAINEN NATIONALISMI

1. Gravers 2015, 1–27.
2. Asia Foundation 2017.
3. Barr 2010, 257–259.
4. Smith, 2000, 1–20; Özkırımlı 2000, 2–10.
5. Albert & Buzan 2013, 121–122; Juergensmeyer 2010, 262–273.
6. Keyes 2016, 42–52; *Nation* 7.3.2018.
7. Gravers 2015, 19–22.
8. Gravers 2015, 19–22.
9. Constitution of the Republic of the Myanmar Union 2008, 151–152.
10. Church 2006, 112–113.
11. Church 2006, 113–114; Heikkilä-Horn & Miettinen 2000, 158–195.
12. *Thakin* tarkoittaa kirjaimellisesti ”herraa”.
13. Church 2006, 113–115; Heikkilä-Horn & Miettinen 2000, 158–195.
14. Church 2006, 117–120.
15. Wilson 2016, 10–12.
16. Nobel Peace Prize 1991; Wilson 2016, 10–12.
17. Steinberg 2008, 51–58.
18. Walton & Hayward 2014, 12–14.
19. International Crisis Group 2017, 8–11; *Straits Times* 27.2.2018
20. *Myanmar Times* 27.6.2014; *The Guardian* 3.11.2015; Nilsen 2015.
21. Walton, McKay & Mar Kyi 2015, 36–49.
22. Walton, McKay & Mar Kyi 2015, 36–49.
23. Commins 2015; Walton & Hayward 2014, 17–19.
24. Walton & Hayward 2014, 17–30.
25. Theravada-buddhalaisuus on vanhin buddhalaisista koulukunnista, ja siihen kuuluu Myanmarissa maan enemmistö. Theravada-perinne korostaa luostarilaitoksen tärkeyttä. Sen opit perustuvat paalinkieliseen kaanoniin.
26. Walton & Hayward 2014, 20–25.
27. Walton & Hayward 2014, 20–25.
28. International Crisis Group 2017, 20–24; Walton & Hayward 2014, 25–27.
29. Walton & Hayward 2014, 28–30.
30. Asia Foundation 2017, 105–106; Commins 2015; Fealy 2009, 169.
31. Tonkin 2018, 222–263.
32. Uddim 2015, 63–66; Walton 2017, 399.
33. South & Lall 2018, 1–26.
34. *The Guardian* 15.11.2015.
35. Fealy 2009, 169–170; Uddim 2015, 63.
36. *Asia Times* 4.4.2018.

37. Advisory Commission on Rakhine State, 2017a; World Food Programme 2017.
38. Advisory Commission on Rakhine State, 2017b.
39. Euro-Burma Office 2015.
40. Walton & Hayward 2014, 32–33.
41. Walton, 2017, 393–403.